

Tilman Berger & Biljana Golubović
(Hrsg.)

Morphologie – Mündlichkeit – Medien

Festschrift für Jochen Raecke

Verlag Dr. Kovač

Hamburg
2008

Inhaltsverzeichnis

Vorwort	9
Schriftenverzeichnis (zusammengestellt von Kristina Tanasković)	11
RAECKE, JOCHEN: Ein Brückenbauer zwischen Ost und West	17
BERGER, Tilman: Einige Überlegungen zur sprachlichen Höflichkeit in den südslavischen Sprachen	27
BREHMER, Bernhard: Jung wie eine Rose ... am Mittag – Antonymische Relationen zwischen komparativen Phraseologismen im Kroatischen/Serbischen	31
BUNČIĆ, Daniel: Hari Poter und die Gefangenen vom Westbalkan oder: Die Magie in den serbischen und kroatischen <i>Harry-Potter</i> -Übersetzungen	41
BURKHARDT, Doris: Prädikative als Diatheseausdruck des Russischen	51
ČARKIĆ, Milosav Ž.: On interjections in Serbian Romantic poetry	61
DAMJANOV, Sava: Gibt es überhaupt Kurzgeschichten?	77
DELIĆ, Jovan: Intertextuelle Bezüge zwischen Ivan V. Lalić und Friedrich Hölderlin	81
DJUKANOVIĆ, Jovan: Markierung der Substantivvalenz in den zweisprachigen (deutsch-serbischen) Wörterbüchern	93
GIESEMANN, Gerhard: Die Theologie Dalmatins in Vorreden vornehmlich zur Übersetzung des Alten Testaments von 1582	101
GOLUBOVIĆ, Biljana: O žargonu kao socio-psihološkom fenomenu društva na osnovu njegove upotrebe u savremenom srpskom filmu	113
HANSEN-KOKORUŠ, Renate: Dimensionen räumlicher Orientierung im Bosnischen/Kroatischen/ Serbischen	123
JAKIĆ, Renata: Idem kući, kaže	135
KEIPERT, Helmut: Der Charakter der Slaven im Allgemeinen und die -ost-Ableitungen im Kajkavisch-Kroatischen	139
KEMPGEN, Sebastian: Adam und Eva im Paradies. Eine neue Deutung der Novgoroder Gramota Nr. 203 von Onfim	151
KLUGE, Rolf-Dieter: Происхождение и значение понятия «Нигилизм» в России – из истории русско-немецких литературных связей в XIX веке	159
KÖNIG, Dorothea: Nomina agentis im Lexicon des A. Jambrešić. Grammatikalisches und Skurriles	165

KORDIĆ, Snježana: Kann man Schmetterlinge zählen?	171
KRETSCHMER, Anna: Südslavische Schrift- und Standardsprachen unter synchronem und diachronem Aspekt (zur Typologie von Schrift- und Standardsprachen)	179
KRIVOKAPIĆ, Mirko: Njegošs Werk in der Deutung von Alois Schmaus	193
MATEŠIĆ, Josip: Frazeologija i jezična kultura	211
OKUKA, Miloš: Kosovsko-resavski dijalekat srpskog jezika (Sumarni pogled, strukturalne osobine, dijalekatska razuđenost)	215
REINKOWSKI, Ljiljana: Die Deklaration als Wendepunkt. Zur Identitätsfrage des Kroatischen in der neuesten Sprachgeschichte	231
SCHAHADAT, Schamma: Stars – Personen – Kult Der Filmstar als Band zwischen Masse und Macht	241
SCHUBERT, Gabriella: Europa und der ‚Balkan‘/Südosteuropa. Potentiale und Perspektiven	255
SEITZ SHEWMON, Elisabeth: The Language(s) of Bosnian Jews Between Orality and Scriptuality	263
SIPKA, Danko: Polychronism vs. Monochronism as a Predictor of Lexical Anisomorphism	277
STEVANOVIĆ, Slavica: „Oh, Käpt’n, mein Käpt’n!“ – „Kapetane, moj kapetane!“ oder Bringt die Sprache die Bilder zum Sprechen oder sagen die Bilder „mehr als tausend Worte“?	285
SUBOTIĆ, Ljiljana: Структура клетви у Другој књизи Вука Стеф. Караџића: <i>Српске народне њјесме</i>	299
TOŠOVIĆ, Branko: Gramatičke razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika (preliminarijum)	311
VIDAS MARSETTI, Iva: Kroatische Mundarten im deutschsprachigen Raum	323
WEBER, Heinrich: Zur Syntax von Nominalisierungen. Analogie und Anomalie	331
WERBERGER, Annette: Metamorphosen eines Hundes – Wissenschaft und Verwandlung in Bulgakovs <i>Sobač'e Serdce</i>	345

Branko Tošović (Graz)

Gramatičke razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika (preliminarijum¹)

0. Između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika (dalje B, K, S) postoji velik stepen identičnosti, priličan broj sličnosti, ali i određene nepodudarnosti. Bez obzira na to koju od ovih triju osobina stavimo u fokus promatranja (rematiziramo), uvijek ćemo objašnjavati ono drugo i/li treće. U filozofiji je poznat stav da nema ničeg identičnog bez različitog, i obrnuto. O razlikama između B, K i S postoje protuvurječna mišljenja: jedni tvrde da su minimalne, drugi smatraju da su veoma velike. Niko ne dovodi u sumnju činjenicu da su sličnosti velike, ali je sporno kolike su razlike. Sigurno je jedno – one su najizrazitije na leksičkom planu. Što se tiče gramatičkog sistema, razlike su zbog prirode gramatike, ograničenih mogućnosti političkih, ideoloških djelovanja, intervencija i manipulacija mnogo manje. Radi utvrđivanja realne slike o gramatičkoj identičnosti, sličnosti i različitosti B, K, S neophodno je razmotriti: a) istraženost gramatičkih fenomena, b) stepen proučenosti gramatičkih razlika, c) različitost gramatičke terminologije, d) standardizaciju gramatičkih pojava, e) odnos propisane i upotrebne gramatičke norme, f) stilističku i funkcionalnostilsku vrijednost gramatičkih jedinica, g) mogućnost provjere diferencijalnih obilježja u elektronskim korpusima, h) suštinu gramatičkih razlika.²

1. Proučenost gramatičkog sistema. Idealna situacija bila bi kada bi sva tri jezika imala detaljne i svestrane opise gramatičkih fenomena. S tim u vezi, pokušali smo da utvrdimo kakva je situacija sa posebnim izdanjima (priručnicima, zbornicima, školskim izdanjima, priručnim izdanjima, metodičkim priručnicima, vježbanicama, popularnim izdanjima, dijahronijskim studijama, prikazima, terminologiji i poredbenim istraživanjima). Na osnovu dostupne literature dobili smo spisak od 289 takvih jedinica, koje, prema našim procjenama, pokrivaju najmanje 90% ukupnog broja.³ Po jezicima odnos je ovakav: srpski 57%, hrvatski 41%, bošnjački 2,8%. Samo 0,1% odnosi se na ono što neki nazivaju crnogorskim jezikom. Već ove činjenice upućuju na prvi izrazit problem u istraživanju gramatičkih razlika: dok je odnos srpskog i hrvatskog relativno izbalansiran (57% – 41%), njihov odnos prema bošnjačkom je vrlo nepovoljan, jer posljednji ima samo 2,8% posebnih gramatičkih izdanja. To praktično znači da se u istraživanju razlika moramo uglavnom osloniti na srpske i hrvatske izvore, što može negativno uticati na izvođenje konačnih i valjanih zaključaka. Kada su u pitanju osnovne lingvističke discipline, one su ovako predstavljene: gramatika 63,6%, stilistika 14,5%, fonetika 11,8%, fonologija

1 Ovom riječju nazivamo analizu koja ima preliminarni karakter i iza koje slijedi šire istraživanje u okviru nekog naučnog projekta, šire studije i sl.

2 Sve ovo predmet je istraživačkog projekta „Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika“ (Graz, 2006-2007).

3 Pošto bi za objavljivanje spiska tih 289 bibliografskih jedinica bio neophodan gotovo čitav prostor namijenjen za ovaj rad, prinuđeni smo da ga izostavimo i da u popisu literature navedemo samo citirane izvore.

5,5%, akcentologija 1,4%, tvorba riječi 3,1%. Između srpske i hrvatske lingvistike postoji nesklad u akcentologiji, jer većina analiziranih izdanja dolazi iz srpske lingvistike. S druge strane, u hrvatskoj lingvistici češća su fonološka izdanja (56,3% – 43,7%), a takođe fonetska (47,1% – 44,1%). Jedino srpska lingvistika ima posebno izdanje iz derivacione fonetike (1) i istorijske fonetike (2). U fonostilistici odnos je u korist hrvatske lingvistike (6 : 2). Samo je hrvatska lingvistika dala posebno periodično izdanje iz fonetike. Od osam opštih fonoloških izdanja šest se odnosi na hrvatski jezik. Jedino srpski jezik ima studiju iz dijalektološke fonologije, a hrvatski iz poredbene fonologije i generativne fonologije. Srpsko-hrvatski nesklad u tvorbi riječi nije suviše velik (55,6% – 44,4%). U gramatici uže gledano (morfologija + sintaksa) odnos je ovakav: srpski jezik 52,63%, hrvatski jezik 38,6%, bošnjački jezik 3,5%, „crnogorski jezik” 0,9%. Srpska lingvistika ima sljedeću strukturu izdanja: gramatički priručnici 9, školske gramatike 7, popularne gramatike 3, gramatički zbornici 1, metodički gramatički priručnici 1, gramatičke vježbanice 1. U hrvatskoj lingvistici saodnos je ovakav: školske gramatike 11, gramatički priručnici 7, popularne gramatike 1, praktične gramatike 1, metodički gramatički priručnici 1, gramatičke vježbanice 1, istorija gramatičke misli 1. Za bošnjački jezik postoje dva gramatička priručnika, a za „crnogorski jezik” jedan. U okviru posebnih gramatičkih izdanja treba izdvojiti ona koji se tiču pojedinih gramatičkih kategorija. U datom slučaju radi se o rodu, broju i vidu. I ovdje naši podaci ukazuju na neuravnoteženost: o kategoriji broja u hrvatskoj lingvistici postoje tri studije, a u srpskoj nijedna. Što se tiče morfologije, radovi se mogu podijeliti na četiri grupe: opšti morfološki priručnici (1), školski morfološki priručnici (2), popularna izdanja (1) i radovi o vrstama riječi (3). Srpska lingvistika bila je više orijentisana na studije o vrstama riječi (3), a hrvatska na školske priručnike (2). Na ovom planu bošnjački jezik nema nijedno izdanje. U morfonologiji i morfosintaksi predstavljeno je samo jedno (srpsko) izdanje. U sintaksi srpska lingvistika je znatno ispred hrvatske (srpska 32, hrvatska 13, bošnjačka 1). Srpska lingvistika je izrazito orijentisana na sintaksu padeža (5 od ukupno 7) i sintaksu glagola (4 od ukupno 5). Kada su u pitanju opšti sintaksički priručnici, odnos između srpske i hrvatske lingvistike je 9 : 6. U srpskoj lingvistici 12 izdanja tiču se pojedinih sintaksičkih pitanja, a u hrvatskoj 3. Ravnomjeran je srpsko-hrvatski odnos u stilistici glagola (1 : 1). Samo hrvatski jezik ima izdanje iz popularne sintakse. U bošnjačkoj lingvistici postoji jedno sintaksičko izdanje (iz sintakse padeža). Uz ovo što smo iznijeli treba dodati da (a) samo cjelovita analiza, koja bi uključivala sva moguća posebna izdanja i sve radove objavljene u periodici, može dati potpunu sliku istraženosti gramatičkih fenomena B/K/S, (b) navedeni podaci mogu uglavnom ukazivati na opšte tendencije.

2. Proučenost gramatičkih razlika. Iako je prvi članak o razlikama napisan još 30. godina prošlog vijeka (Bošković 1935), nije nam poznat poseban rad o gramatičkim nepodudarnostima. Tome je najbliži prilog Dalibora Brozovića Gramatičke značajke hrvatskog jezika (Brozović 1997). U njemu autor ističe da odnosi između Hrvata i Srba opštenito spadaju među najsofženije na evropskom kontinentu (Brozović 1997, 127). U drugom dijelu

analize autor navodi primjere gramatičkih razlika i daje kraće tumačenje (Brozović 1997, 131-134). O morfološkim razlikama nije nam poznat neki značajniji rad. Što se tiče sintakse, tumačenja se uglavnom svode na odnos konstrukcije *da* + prezent i infinitiva.

3. Razlike u gramatičkoj terminologiji. Postoje četiri vrste terminoloških razlika. Jedne se tiču termina koji se nejednako koriste u srbsitici, kroatistici i bošnjakistici. Recimo, u srpskom jeziku je tipična upotreba *potencijala*, u hrvatskom *kondicionala*. Neke razlike su fonološke prirode – u srpskom dominira a) *fonema*, *morfema*, *leksema*, b) *jezički*, *sintaksički*, a u hrvatskom a) *fonem*, *morfem*, *leksem*, b) *jezični*, *sintaktički*. Druga terminološka razlika je vezana za nejednako korišćenje pojmovnog i kategorijalnog aparata. Recimo, u srpskoj lingvistici je druga polovina XX vijeka prošla u znaku Beličevih kategorija sintaksičkog indikativa, relativa i modusa, koje su u hrvatskoj lingvistici imale manje odjeka i primjene. U nabranjanju padeža srpska lingvistika stavlja instrumental ispred lokativa, a hrvatska obrnuto. Srpska lingvistika razlikuje četiri tipa deklinacija prema nastavku u nominativu jednine – 1. vrsta imenice muškog roda na -**o**, -**o** i -**e**, druga vrsta imenice srednjeg roda na -**e** tipa *ime*, *pleme*, *rame*, treća vrsta imenice na -**a**, četvrta imenice ženskog roda na -**o** (Stanojčić/Popović 2002, 81-90), dok hrvatska lingvistika na osnovu nastavka u genitivu jednine izdvaja tri – vrsta **a**, vrsta **e**, i vrsta **i** (Hrvatska gramatika 1995). Ponekad se taksonomija podudara u kvantitetu, ali ne i u kvalitetu. Npr. u oba jezika razlikuje se sedam glagolskih vrsta, ali je raspored drugačiji: recimo, odnos infinitivne i prezentske osnove je u srpskoj 2. vrsti jedan: -**a/-e-** (*ora-ti* : *ore-m*), a u hrvatskoj drugi: -**nu/-n-** (*to-nu-ti* : *to-n-em*) – (Stanojčić/Popović 2002, 108-113, Hrvatska gramatika 1995, 248-272). Treća terminološka razlika tiče se nominacije pojedinih kategorija. Tipičan primjer je kategorija lica. U savremenoj hrvatskoj lingvistici postoji tendencija da se riječ *lice* (*lič-*) zamijeni, gdje je god moguće, leksemom *osoba* (*osob-*).⁴ Četvrti tip terminoloških razlika odnosi se na uvođenje novih kategorija i njihove nominacije. Pored već spomenutih Beličevih inovacija postoji nekoliko pokušaja da se proširi kategorijalni aparat. Jedan od njih dolazi iz pera Radoslava Katičića, koji je u hrvatsku gramatiku uveo kategoriju gotovosti (Hrvatska gramatika 1995) i napisao poseban rad (Katičić 1981). Katičić smatra da se sadašnjost, prošlost javljaju dvojako: kao negotove i kao gotove – sadašnjost i gotova sadašnjost, prošlosti i gotova prošlost, budućnost i gotova budućnost (Katičić 1981, 45). Kategorija gotovosti je, o našem mišljenju, više terminološka, a manje kategorijalna inovacija. Ona, naime obuhvata ili implicira kategorije koje već postoje u modernoj tempusologiji – inkluzivnost (oznaka započete i nastavljene radnje) i perfektivnost (postojanje rezultata prošle radnje u sadašnjosti). Osim toga, termin *gotovost* je logički paradoksalan: ako je, recimo, sadašnjost gotova, onda ona nije više sadašnjost. I još nešto: kategoriju poznatu sasvim drugom gramatičkom sistemu (starogrčkom) ne treba po svaku cijenu unositi u drugi drugi (slovenski). Koliko nam je poznato, kategoriju

4 Riječ *lice* uveo je Daničić, a stari hrvatski gramatičari nisu je upotrebljavali (Simeon 1969, 759).

gotovosti nije prihvatio nijedan srpski lingvista, tačnije ono skoro da se nigdje ne spominje.

4. **Standardizacija.** U odnosu na temu o kojoj govorimo, tačnije u vezi sa centripetalnim i centrifugalnim karakterom (privlačenjem i odbijanjem) srpskog, hrvatskog i bošnjačkog standarda, mogu se izdvojiti tri tipa standardizacije: konvergentna, divergentna i kodivergenta. Konvergentna standardizacija vodi zbližavanju triju standarda. Divergentna standardizacija ima suprotnu orijentaciju: povećavanje razlika. Kodivergentna standardizacija sadrži u sebi elemente i konvergentne i divergentne. U sadašnjoj situaciji srpski standard ne ispoljava jaču težnju ka divergenciji (v. 50 odluka Odbora za standardizaciju srpskog jezika; Srpski jezik 2006), dok se to ne može reći za hrvatski i bošnjački. U ovome preliminarijumu možemo iskazati dvije pretpostavke o diferencijalnom aspektu B, K i S, koju u širem istraživanju treba dokazati ili opovrgnuti, odnosno koje će budući razvoj potvrditi ili demantovati: 1. aktuelni srpski standard je konvergentan, a hrvatski i bošnjački divergentan; 2. nije isključeno da u budućnosti srpski standard dobije elemente divergencije, a da ona u hrvatskom i bošnjačkom splasne, ali ne prerastanjem u konvergenciju, već u neutralizaciju (prije svega, jenjavanjem frustracije izazvane srpsko-hrvatskim političkim i jezičkim odnosima). Osnovni razlog za pretpostavku da će hrvatski divergocentризam tokom vremena slabiti leži u tome da će biti deplasirano u standardizaciji stalno „gledati preko plota”. I bošnjački divergocentризam će se, vjerovatno, iz tih razloga smanjivati. Što se tiče srpskog standarda, moguće je napuštanje konvergocentризma radikalizacijom jezičke politike. Globalno posmatrano, standardi će se, po svojoj prilici, sve više razilaziti, a razlike povećavati. To su snažno potencirali normativni procesi nakon raspada bivše Jugoslavije (koji se nastavljaju i koji će i dalje biti snažni), međusobna komunikacijska izolacija, posebno izazvana ratovima, zločinima, strahovima i dubokim zaziranjima. Da li će ulaskom država bivše Jugoslavije doći do promjene (do jačanja konvergentne i slabljenja divergentne, ili obrnuto), teško je prognozirati. Nema ulogu igrace iracionalizam, toliko karakterističan za ovaj prostor.

5. **Odnos propisane i upotrebne norme.** Za objektivno utvrđivanje podudarnosti, sličnosti i razlika u gramatičkom sistemu B, K, S neophodno je imati u vidu činjenicu da standardološka rješenja funkcionišu na dva načina: 1. onako kako je predviđeno, 2. suprotno propisanim normama. Jedne od njih adekvatno odražavaju aktuelno stanje, druge se tendenciozno (iz političkih i drugih razloga) nameću, treće dolaze kao želja pojedinaca da ostvare ove ili one interese. Stoga nije važno analizirati samo standardološka rješenja, već i realnu praksu.

6. **Stilistički aspekt.** Kada se govori o gramatičkim razlikama, treba voditi računa o tome da one mogu imati homogenu i heterogenu stilističku vrijednost: (a) da se u svim jezicima pojavljuje identična stilistička markiranost, (b) da ono što je u jednom jeziku neutralno, u drugom može biti ekspresivno (kolokvijalno, zastarjalo, teritorijalno, socijalno i sl.) i obrnuto. Osim toga, jezik nije monolitni, već višeslojni sistem koji egzistira u polifoniji različitih funkcionalnih stilova (književnoumjetničkog, publicističkog, naučnog, administrativnog, razgovornog). Svaki od njih ima eksplicitne i/li implicitne

norme. Sveobuhvatno objektivno proučavanje razlika može se izvršiti samo ako se obuhvate svi vidovi funkcionalnostilskog raslojavanja. Sada postoje nastojanja da se u pojedinim sredinama jedan stil (konkretno, administrativni) proglasi za uzornu realizaciju jezika i da se nametne drugim stilovima (Peti-Stantić 2002). Orijentacija na proučavanje razlika u sveukupnoj funkcionalnostilskoj diferencijaciji ne daje dovoljno prostora za jednostrano izvođenje globalnih zaključaka (recimo, na osnovu istraživanja sredstava masovnog informisanja, koja su ponegdje pod jakim uticajem cenzure). Funkcionalnostilska istraživanja imaju značaj i zbog toga što pojam razlike ima dva, jednako važna, aspekta: strukturni i funkcionalni. Spiskovi razlika, koji se veoma često pojavljuju u literaturi, mogu biti dobar argument za strukturnu analizu, ali veoma varljiv dokaz za funkcionalnu, jer samo kompletan tekst može pokazati kako nešto živi i kako sve jedinice (identične, slične ili različite) međusobno koreliraju. U funkcionalnoj analizi utvrđuje se karakter razlika u cjelovitom kompleksu (tekstu), a ne u izolovanoj jedinici (riječi, sintagmi, rečenici i sl.). Osim toga, ovaj aspekt je vrlo značajan i za psiholingvistiku, tačnije za prepoznavanje i razumijevanje teksta, za utvrđivanje uzroka odbojnosti prema novinama, neuvjerenosti, straha i sl. Dakle, ako se konstatuje da postoje formalne razlike, posao nije završen: neophodno je razmotriti (1) kako one funkcionišu, (2) koliko se može prepoznati informacija iz drugog/ drugih jezika, (3) koliko razlike doprinose ili ne doprinose razumijevanju. Nedostatak dosadašnjih istraživanja sastoji se upravo u tome što se često sve završava izradom spiskova razlika (kako bi se pokazao koliko su izražene), a gotovo da nema rada u kome bi se pokazalo kako te razlike funkcionišu u jednom konkretnom tekstu, posebno širem.

7. **Korpus.** Za utvrđivanje identičnosti, sličnosti i različitosti B, K, S neophodno je imati dobar, reprezentativan korpus. Aktivnost na korpusnoj lingvistici u posljednje vrijeme dala je vrijedne rezultate tako da sada postoji jedan elektronski korpus za srpski jezik (Korpus savremenog srpskog jezika na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu), dva elektronska korpusa za hrvatski (Hrvatski nacionalni korpus, Hrvatska mrežna riznica) i jedan za bošnjački (Korpus bosanskih tekstova na Univerzitetu u Oslu). Problem njihovog korišćenja leži je u tome što (a) imaju različitu koncepciju, (b) neizbalansirano odražavaju funkcionalnostilsku raslojenost, (c) posjeduju nejednak fond, (d) jedan od njih uopšte ne funkcionišu (bošnjački). Stoga smo 2006. godine započeli izradu paralelnog Gralis-korpusa, koji bi istraživačima pružao mogućnost da analiziraju na svim nivoima i u svim funkcionalnim stilovima podudarnosti, sličnosti i razlike na nivou cjelovitih tekstova, njihovih dijelova i elemenata. U ovaj korpus se uključuju tekstovi koji imaju bar dvije verzije (srpsku i hrvatsku, srpsku i bošnjačku ili hrvatsku i bošnjačku). Gralis-Korpus treba da pokaže kako funkcionišu B/K/S-jedinice svih nivoa (fonetsko-fonološke, ortoepske, gramatičke i stilističke) u obimnoj konkretnoj građi i u prirodnom okruženju. U prvom periodu rada unosio se i obrađivati tekstovi napisani od 1991. U drugoj fazi radiće se na tekstovima od 1981. do 1990, u trećoj od 1961. do 1980, a u četvrtoj od 1941. do 1960. Prilikom izrade teži se da korpus bude maksimalno reprezentativan (da bi omogućio izvlačenje

relevantnih i pouzdanih informacija) i uravnotežen (kako bi adekvatno odražavao globalnu diferencijaciju jezika, posebno funkcionalnostilsku). Budući da se kvalitet svakog korpusa određuje (a) dubinom i širinom obilježavanja, (b) mogućnostima traženja i nalaženja informacije, (c) reprezentativnošću, proporcionalnošću i uravnoteženošću te (d) dostupnošću, u izradi Gralis-Korpusa se o svemu tome vodi računa. Korpus će imati tri vrste etiketa: metatekstualnu, ekstralingvističku i lingvističku (morfološku, ortoepsku, semantičku, stilističku i sintaksičku). Rad se odvija u dva smjera. U prvom se prikupljaju tekstovi i vrše njihova gruba obrada s ciljem da se stvori sirovi korpus. U drugom se priprema lematizirani korpus na taj način što se iz sirovog korpusa bira i obrađuju reprezentativni uzorci.

8. Suština gramatičkih razlika. Na gramatičkom planu postoje morfološki oblici, gramatičke kategorije i sintaksičke konstrukcije te se u skladu s tim može govoriti o morfološkim i sintaksičkim razlikama (tvorbene razlike ovdje izostavljamo pošto radu o njima govorimo u drugom radu).

9. Što se tiče morfoloških razlika, svaka vrsta riječi ima svoje specifičnosti. U sistemu imenica razlike se tiču, između ostalog, distribucije nastavaka u pojedinim vrstama deklinacije. Tako kod hipokorističnih imena tipa *Ivo* u hrvatskom jeziku dolazi u genitivu *-e* (romani *Ive* Andrića), dok se u srpskom pored tog nastavka susreće *-a* (romani *Iva* Andrića).⁵ Kad su u pitanju hipokoristični zoonimi, u srpskom jeziku je tipičniji nastavak *-o*, a u hrvatskom *-o* (*zeka* – *zeko*, *meda* – *medo*). Međutim, sa ovakvim zaključcima treba biti oprezan, jer se u praksi susreću različita rješenja pa eksplicitne formulacije da nečeg nema mogu biti osporene konkretnim primjerima. Evo šta, recimo, piše Dalibor Brozović: „Neki su razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika leksikalizirane, druge su kategorijske pa zato i zanimljive. Takvu kategorijsku razliku pokazuju hipokoristični muškoga roda s dugouzlaznim naglaskom, dakle, *zéko* ‘bunny’. U hrvatskom se, kao i srpskome, takvi hipokoristići sklanjaju po tipu *žena*, to jest *G zeke*, *D zeki*, *A zeku* itd., ali u srpskom je onda i *N zeka*, a u hrvatskome *zeko*. (Brozović 1997, 131). Međutim, i u hrvatskom jeziku može se naći oblik *zeka*.⁶ Brozović također tvrdi da tip „N/V na *-e*” (recimo muško ime *Mate*, kao i žensko *Kate* i sl.) ne postoji kod Srba, niti kod drugih Slovena. Iz ove formulacije se ne vidi da li se imaju u vidu samo hipokoristična imena ili sva imena na *-e*. Ako je u pitanju ovo drugo, naši podaci pokazuju sasvim

5 Npr. Živojin Stanojčić je napisao knjigu *Jezik i stil Iva Andrića* (Stanojčić 1967). O šarenilu koje vlada na srpskom jezičkom području u deklinaciji antroponima hipokorističnog porijekla pisao je Božidar Čorić (Čorić 1998, 557). S tim u vezi on kaže: „Zato čudi tvrdnja da se hrvatski i srpski na morfološkom planu izrazito razlikuju po tome što Srbi imaju deklinaciju tipa *Ivo*, *Iva*, *Ivo*, a Hrvati *Ivo*, *Ive*, *Ivi*. Lično ime čovjeka je etiketa i gramatički se ponaša prema zahtjevu vlasnika imena. (Autor ovih redova uvek insistira na deklinaciji *Božo*, *Bože*, *Boži*. I to se poštuje).“ – Čorić 1998, 557.

6 Registrovali smo dosta primjera nastalih kao reakcija na pjesmu za djecu „Trči *zeka* izdaleka...“, u izrazu *zeka-peka* („Ili su to samo pokušaji zatrpavanja blogova i blokiranja normalnog funkcioniranja sustava. Ili ništa od svega navedenoga već samo jedna obična *zeka-peka*. Ali meni baš ide na živce.“ – *Zeka* 01:) i sl.

suprotno.⁷ Dalibor Brozović tvrdi da je tip hipokorističnih imena sa nominativom/vokativom na *-e* (*G Mâte*, *D Mâti*, *A Mátu*, *V Mâte* itd.) „[...] u Srbiji posve nepoznat, čak zbunjuje pojedince pa se onda u tekstovima, kada je riječ o kome s takvim imenom, nađu i oblici s *G Mateta* ili *Mata*, u hrvatskom posve nemogući.” (ibid). Međutim, u hrvatskom postoji genitiv *Mata*, koji se, prema korpusnim podacima, veže za imena tipa *Mato* Bašić, *Mato* Brautović, *Mato* Brzica, *Mato* Čatić, *Mato* Đurović, *Mato* Matić, *Mato* Medović, *Mato* Milković, *Mato* Mlinarić, *Mato* Puljić i sl.⁸ Genitiv od imena *Mate* u srpskom ima nastavak *-a*.

10. Postoje različita standardološka rješenja za fakultativni vokal *a* u nominativu jednine imenica muškog roda na nulti nastavak: *aspekt* i rjeđe *aspekat* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 174) – *aspekt* (Anić 2000); *dijalekat* i *dijalekt* (Peši-

7 Naime, u Obratnom rečniku srpskog jezika (Nikolić 2000) našli smo čitav niz imena na *-e*. Mogli bismo ih ovako svrstati: 1) muška i ženska imena tipa *Ljube* (m), *Slave* (m i ž), *Pave* (ž), *Save* (ž), *Ive* (m i ž), *Žive* (m), *Drage* (ž), *Lade* (m), *Vlade* (m), *Rade* (m), *Tade* (m) *Bogde* (m), *Vede* (ž), *Vide* (m), *Mande* (m), *Rode* (m), *Tode* (m), *Bude* (m), *Dude* (m), 2) imenice na *-de*: *Ande* (ž), *Đorđe* (m), *Đurđe* (m), 3) muška imena na *-ije*: *Isaije* (m), *Sergije* (m), *Georgije* (m), *Arkadije* (m), *Genadije* (m), *Đenadije* (m), *Nikodije* (m), *Metodije* (m), *Dordije* (m), *Joanikije* (m), *Kornelije* (m), *Pantelije* (m), *Vasilije* (m), *Julije* (m), *Jermenije* (m), *Jevtimije* (m), *Eftimije* (m), *Pahomije* (m), *Ananije* (m), *Evgenije* (m), *Jevgenije* (m), *Spasenije* (m), *Aksenije* (m), *Jevđenije* (m), *Arsenije* (m), *Petronije* (m), *Sofronije* (m), *Antonije* (m), *Haralampije* (m), *Prokopije* (m), *Zaharije* (m), *Grigorije* (m), *Gligorije* (m), *Tanasije* (m), *Atanasije* (m), *Nastasije* (m), *Jelisije* (m), *Dionisije* (m), *Mojsisje* (m), *Teodosije* (m), *Vikentije* (m), *Lavrentije* (m), *Vićentije* (m), *Leontije* (m), *Timotije* (m), *Jerotije* (m), 4) muška imena na *-oje*: *Ljubivoje*, *Radivoje*, *Živoje*, *Milivoje*, *Dobrivoje*, *Hrvoje*, *Blagoje*, *Dragoje*, *Sladoje*, *Radoje*, *Sredoje*, *Vidoje*, *Vukoje*, *Miloje*, *Stanoje*, *Lepoje*, *Maroje*, *Spasoje*, *Sisoje*, *Sretoje*, 5) imena tipa *Joke* (ž), 6) muška i ženska imena na *-le*: *Rale*, *Brale*, *Sale*, *Tale*, *Cale* (ž), *Lale* (m), *Pavle*, *Ve* (m), *Je* (ž), *Nele* (m), *Gile* (m), *Žile* (m), *Mile* (m i ž), *Rile* (m), *Trile* (m), *Tile* (m), *Cile* (m i ž), 7) muška imena na *-ojle*: *Dragojle*, *Radojle*, *Manojle*, *Stanojle*, 8) muška imena tipa *Bole*, *Đole*, *Jole*, *Kole*, *Stole*, *Krle*, *Bule*, *Vule*, *Dule*, *Radule*, *Sekule*, *Rule*, *Cule*, 9) muška i ženska imena na *-ane*: *Ane* (ž), *Bane* (m), *Vane* (m), *Lane* (m), *Dane* (m), *Mane* (m), *Pane* (m), *Brane* (m), *Tane* (m), *Stane* (m i ž), *Čane* (m), *Cane* (m), 10) muška imena tipa: *Tone*, *Lune*, *Cune*, 11) muška i ženska imena tipa *Pepe* (m), *Zare* (m), *Mare* (ž), *Žare* (m), *Zare* (m), *Jure* (m), *Dese* (ž), *Bose* (ž), *Rose* (ž), *Kate* (ž), *Mate* (m), *Ante* (m), *Pante* (m), *Naste* (ž), *Riste* (m), 12) muška imena na *-ce*: *Vice*, *Koce*, *Cuce*, 13) muška imena na *-če*: *Tračče*, *Nikolče*, *Milče*, *Dimče*, *Jovanče*, *Stojanče*. Dakle, muška imena *Ante*, *Jure*, *Mate*, *Tone*, *Vice* i muško i žensko ime *Ive* i ženska imena *Ane*, *Kate*, *Mare* spadaju, prema ove rječniku, i u srpski jezik. Neka muška imena dobijaju u genitivu nastavak *-a*: nema *Vlada* (nominativ *Vlade*), *Vida* (*Vide*), *Arsenija* (*Arsenije*), *Radivoja* (*Radivoje*), *Pavla* (*Pavle*), *Manojla* (*Manojle*), druga završetak *-eta*: nema *Raleta* (*Rale*), *Cileta* (*Cile*), *Đoleta* (*Đole*), *Baneta* (*Bane*).

8 U Hrvatskom nacionalnom korpusu registrovali smo 17 takvih primjera, npr.: Tada su mi rekli kako uz čelnog čovjeka NL *Mata* Đurovića, imaju još dvoje „prebjega“ (Kro-Korp1).

9 Recimo: „[...] čiji su članovi, četiri sina Julijane i *Mata* Jovanovića i njihove dve ćerke, studirali [...] – [...] Pravopisa – Mitra Pešikana, Jovana Jerkovića i *Mata* Pižurice [...] – A najstarija je pesma iz 1836. godine, *Mata* Topalovića, učenog čoveka i sveštenika [...] – [...] ako bismo se učeno izrazili poput *Mata* Trona.“ (Serb-Korp).

kan/Jerković/Pižurica 1995, 199) – *dijalekt* (Anić/Silić 2001, 290, Babić/Finka/Moguš 2000, 198) – *dijalekt/dijalekat* (Halilović 1996, 204); *perfekat/perfekt* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 268) – *perfekt* (Anić 2000) – *perfekat/perfekt* (Halilović 1996, 400); *projekat/projekt* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 282) – *projekt* (Anić 2000) – *projekt* (Halilović 1996, 460). U jednim slučajevima standardizuje se riječ sa vokalom **a** (imenice ženskog roda), a u drugom sa nultim nastavkom (imenice muškog roda), recimo *fonema* (srpski jezik) – *fonem* (Anić 2000) – *fonema* – *fonem/fonema* (Halilović 1996, 233); – *leksema* (srpski jezik) – *leksem* (Anić 2000) – *leksem/leksema* (Halilović 1996, 312); *minut/minuta* (Simić 1998, 27) – *minuta* (Babić/Finka/Moguš 2000: 283; Anić 2000) – *minut/minuta* (Halilović 1996, 330); *osnov/osnova* (srpski jezik) – *osnova* (Anić 2000) – *osnov/osnova* (Halilović 1996, 386). U paru *kvalitet/kvaliteta*, *kvantitet/kvantiteta* prvi lik je odlika srpskog i bosanskog/bošnjačkog standarda (Halilović 1996, 309), a drugi hrvatskog.¹⁰

11. Diferencijalnu vrijednost ima instrumental tipa *putem* – *putom*, *putevi* – *putovi*. Bez obzira na učestalost, bilo bi pogrešno tvrditi da su prvi oblici (*putem*, *putevima*) isključivo srpski,¹¹ a drugi isključivo hrvatski.¹² Jer u srpskom jeziku se mogu naći likovi *putom*, *putovima*,¹³ a u hrvatskom *putem*, *putevima*. U hrvatskom je sve donedavno preovladavalo mišljenje da kao prijedlog treba upotrebljavati *putem* (*putem* radija), a kao imenicu u prijedloškom instrumentalu *putom*.¹⁴ Sandra Ham ističe da *putem* ne treba smatrati srbizmom (iako tako stoji kod Brodnjaka 1992, 446): „Riječ je o hrvatskoj pogriješci, a ne o srbizmu [...] Nitko ne će pogriješiti bude li

10 U tumačenju prvog para H-Enc. rj. pravi semantičku razliku: *kvaliteta* 'bitna i istaknuta značajka; svojstvo, atribut čega', *kvalitet* – filozofski 'jedna od dijalektičkih opreka...' i šahovski 'razlika u vrijednosti između lake i teške figure'.

11 Pavešić ističe da je u srpskom prošireniji oblik *putem* (Pavešić 1971, 235).

12 Tako Marijan Krmpotić piše: „U srpskom se rabe samo oblici s '-e-': -*putem* i -*putevi*, stoga neki Hrvati rabe samo likove s '-o-'; ini primjeri: Vest smo primili putem telefona = 'Viest smo primili brzoglasom.' [...] – Vesti smo čuli putem radija = „Viest smo čuli na krugovalu.“ [...] Svi putevi vode za Rim = hrv. 'Svi putovi vode u Rim'“ (Krmpotić 2001, 164).

13 Npr.: sa *auto-putom* Beograd – Skoplje, sa *Auto-putom* bratstva i jedinstva (Serb-Korp). Od 18.1.2005. autobusi Kozarsko-dubičkog autoprevoza saobraćaju *auto-putom* preko Hrvatske. Ovo se odnosi na liniju za Beograd koja kreće u 8 i sati 40 min, kao i za liniju do Novog Sada čiji je polazak u 16 časova (Putom 01- www). Oblik *putom* našli smo u jednoj Tanjugovoj vijesti: „Kineski nedeljnik u zaključku analize konstatuje da će nova jugoslovenska vlast, 'kako izgleda, biti suočena s velikim teretom i dugim *putom*', ukazujući da su predsjednik Koštica i nova savezna vlada spremni da se uhvate u koštac s tim problemima i da obnove zemlju.“ (Putom 02- www). Lik *putom* može se pojaviti zbog ritmičkih razloga, kakav je slučaj sa pjesmom Đorđa Balaševića Citron pesma: „E, kada nećeš mirnim *putom* | dobićeš čarobnim putom, | da se sluđiš i već jednom zaljubiš. [...], | kada nećeš mirnim *putom*, | okončaćeš pod kaputom. | Kada nećeš gradski i demokratski!“.

14 „Inst. Sg. je *putem*, ali kad je s prijedlogom, onda je *putom*; u pluralu je u pučkim govorima dosta običan oblik *putevi*, u kojem se e vuče iz daleke starine (kao i u instr. *putem*). U književnom jeziku zapadnih krajeva upotrebljava se oblik: *putovi*, a u istočnim: *putevi*; oblik *puti* na cijelom području poetski je.“ (Pavešić 1971, 235).

instrumental jednine i nominativ množine upotrijebio u obliku *putom* i *putovi* – ne zbog toga što je izbjegao srpskim oblicima, nego jer je upotrijebio valjane hrvatske oblike“ (Ham 2002b, 189). Iako, nastavlja Ham, ni u jednog autora nema argumenata (primjera i podataka) ni za hrvatski ni za srpski jezik, ipak se preporuka o *putevima* kao srbizmu zadržala do danas, a ponešto i proširila (Ham 2002b, 189).

12. Pored navedenog primjera u sistemu imenica postoji niz pojava čiju diferencijalnu vrijednost treba istražiti, recimo: vokalizaciju **l** > **o** na kraju riječi¹⁵, odnos duge i kraće množinu, upotrebu nastavka **-u** (**-ju**) i **-i** u instrumentalu imenica ženskog roda na nulti nastavak i sl.

13. Kad su u pitanju zamjenice, poznato je da se za srpski jezik veže *ko*, *neko*, *svako*, a za hrvatski *tko*, *netko*, *svatko*. U srpskom dominira *šta*, a u hrvatskom *što* (up. *Šta* radiš? – *Što* radiš?). Ivan Brabec konstatuje da se *šta* u hrvatskom književnom jeziku upotrebljava rijetko, ali da se neodređene zamjenice tvore od ovog oblika: *ništa*, *išta*, *svašta*, *koješta* te da se u zamjenici *štošta* nalaze oba oblika (Brabec 1984, 60). Eliptični oblik povratne zamjenice *si* je karakterističan za hrvatski jezik: čupati *si* kosu (na glavi), izbiti *si* iz glave (nekoga, nešto), razbijati (lupati i sl.) *si* glavu, oduzeti *si* život.

14. U sistemu pridjeva postoje nejednaka standardološka rješenja. Za razliku od srpskog i hrvatskog bošnjački standard propisuje u kategoriji prisvojnih pridjeva nultu palatalizaciju ispred nastavka **-i**, tačnije završetak **-cin**, a ne **-čin**: *bakicin* (Halilović 1996, 165), *bludinicin* (175), *brijačicin* (178), *djevojčicin* (207), *osvetnicin* (387), *pobornicin* (407), *pobunjenicin* (407), *prodavačicin* (458), *spahinicin* (515), *učesnicin* (560), *ušljivicin* (577), *zatočenicin* (613), što nailazi na otpore stručnjaka za ovaj jezik te stoga dato rješenje nema opštebošnjačku podršku (Valjevac 2005, 82). U srpskom jeziku postoji tendencija redukovanja deklinacije neodređenih pridjeva (Pranjeković 1997, 56), ali sa tačnom procenom širine tog procesa treba biti oprezan, na šta posebno upozorava Božidar Čorić (Čorić 1998, 556).

15. Što se tiče brojeva tipa *četvoro* – *četvero*, *petoro* – *petero* (od četiri pa nadalje) u srpskom se daje prednost vokalu **o** (*petoro/petero*, *petoro-šestoro*, *petorka*, Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 263), a u hrvatskom vokalu **e** – *četvero*, *četverobroj*, *četverokut*, *četverolist*, *četveromjesečan*, *četveromoto*, *rčetveronoške*, *četverosjed* (Anić/Silić 2001, 274), *peteročlan*, *peterodijelan*, *peterodnevan*, *peterojezičan*, *peterokratan*, *peterokatnica*, *peterokut*, *peterokutnik*, *peterolistan*, *peterosložan*, *peterostraničan*, *peterovrstan*

15 Oblici na **o** su tipični za srpski, a na **i** za hrvatski jezik. Up.: *bivo* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995: 178) – *bivol* (Babić/Finka/Moguš 2000, 168) – *bivo* (Halilović 1996, 515); *cijel/cio* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995: 319, Anić/Silić 2001, 261), *cijel/cio* (Halilović 1996, 182); *prijesto* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995: 280), *prijesto* – *prijestol* (Anić/Silić 2001, 675) – *prijesto* (Halilović 1996: 96: 451); *so* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 297, Halilović 1996, 514) – *sol* (Anić/Silić 2001, 779, Babić/Finka/Moguš 2000, 413); *soko* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 297, Halilović 1996, 515) – *sokol* (Hrvatski enciklopedijski rječnik 2002, 1215), *sto* (Halilović 1996, 523); *topao/topal* (Pešikan/Jerković/Pižurica 1995, 305) – *topal/topao* (Babić/Finka/Moguš 2000, 438) – *topal/topao* (Halilović 1996: 534); *vo* (Halilović 1996, 592)

(Anić/Silić 2001, 591). Bošnjački standard se priklanja hrvatskom rješenju – *četverica, četvero, četveročlan, četverogodišnji, četverokatnica, četverougao* (Halilović 1996: 190), *peterica, petero, peteročlan, peterokatnica, peterokut, peterostruk, peterozub* (Halilović 1996, 401).

16. U glagolskom sistemu postoji niz diferencijalnih pojava. Jedna od njih je obrazovanje futura I (*čitaću – čitat ću*), upotreba oblika *znadem* i *znam*.¹⁶ Neophodno je utvrditi koliko se B, K i S razlikuju u upotrebi glagola *dignuti – dići*¹⁷, koji se prezentski oblik od glagola *spasiti* (*spasem* ili *spasim*) češće koristi¹⁸.

17. Kad su u pitanju uzvici, u hrvatskom jeziku pozdrav *bok!* dobija sve veću upotrebu,¹⁹ dok za srpski nije karakterističan. U hrvatskoj lingvistici neki se pozdravi posebno problematiziraju. Jedan od njih je *Pomoz(i) bog!* U vezi sa konstatacijom da *pomoz(i) bog* „nije baš hrvatski”, jer podsjeća na srbijanski pozdrav u vojskama i paravojskama *pomoz Bog, junaci*, Alenko Gluhak ističe da i u hrvatskom postoji taj pozdrav. Gluhak je suzdržan u ocjeni njegove valjanosti jer smatra da treba izvršiti širu analizu: „No ti imperativi zaista su zanimljivost za sebe pa će o njima biti i jedan poseban, već rad.” (Gluhak 1997, 111).

18. U sintaksi postoje dvije pojave koje zaslužuju posebnu pažnju. Jedna je prisvojni genitiv, a druga korelacija *da* + prezent : infinitiv. U posljednje vrijeme u hrvatskoj lingvistici vodi se hajka protiv posesivnog genitiva (Babić 2001), koja može uticati na jačanje razlike u njegovoj upotrebi između srpskog i hrvatskog jezika. Konstrukcija *da* + prezent – infinitiv je pojava koja se najčešće spominje kada se govori o sintaksičkim razlikama između srpskog i hrvatskog jezika. Obično se ističe da je spoj *da* + prezent tipičan za srpski jezik, a infinitiv za hrvatski. Ovim pitanjem bavio se i Odbor za standardizaciju srpskog jezika, koji je 10. aprila 2002. donio Odluku „O odnosu između da-konstrukcije i infinitiva u srpskom jeziku”, u kojoj je istakao neophodnost postojanja i jednog i drugog (Srpski jezik 2006, 149-153). Sa hrvatske strane se insistira na što većoj upotrebi infinitiva.

Literatura

- Anić, Vladimir (2000³): *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber, 1439.
 Anić, Vladimir; Silić, Josip (2001) *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Liber, 970.
 Babić, Stjepan (2001) Genitiv posvojni kao predmet prenja. In: Babić Stjepan. *Hrvatska jezikoslovna prenja*. Zagreb: Globus, 185-226.
 Babić, Stjepan; Finka Božidar; Moguš Milan (2000⁵) *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga, 496.

16 U Serb-Korp našli smo četiri primjera *znadem*, a u Kro-Korp2 znatno više – 151.

17 Serb-Korp ima svega dva infinitiva *dignuti*, a Kro-Korp2 znatno više – 77.

18 Odnos *spasem – spasim* je u Serb-Korp 33 : 4, a u Kro-Korp2 je 5 : 27.

19 U jednom forumu komunikacija počinje ovako: „*Bok Danice!* Evo upravo sam citala tvoj tekst u internetu. Ja se zovem Kristina, imam 27 godina. Prije par dana sam se selila u Köln, pa trazim nase ljude. Ako hoces, onda se javi pa mozemo ici na kavu. Kristina“. Drugi odgovara: „*Hej Danica*, ja sam se rodio u Bergisch Gladbachu a sada zivim u Köln. Ako jos uvijek trazis evo tu sam Javi se. Vuk.“ (Pozdrav-www).

- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija (1995) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga, 684.
 Bošković, Radoslav (1935) O leksičkoj i stilskoj diferencijaciji srpskoga i hrvatskoga književnog jezika. In: *Naš jezik*. Beograd. God. III, 277-282.
 Brodnjak, Vladimir (1992a) *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*. Zagreb: Školske novine, 640.
 Brozović, Dalibor (1997) Gramatičke značajke hrvatskoga jezika. In: *Jezik* 44. Zagreb, 127-135.
 Ćorić, Božidar (1998) Anatomija naopake hrvatske politike. In: *Srpski jezik* 3/1-2. Beograd, 554-559.
 Dešić 2002: Dešić, Milorad (2002) *Pravopis srpskog jezika*. Zemun: Nijansa, 158.
 Gluhak, Alenko (1997) Je li pozdrav *pomoz(i) bog* hrvatski? – U: *Jezik* 44/3. Zagreb, 109-111.
 Halilović 1996: Halilović, Senahid (1996) *Pravopis bosanskoga jezika*. Sarajevo: Preporod, 626.
 Ham, Sandra (2002b) – *Putom* ili *putem*, *putovima* ili *putevima*. In: *Jezik* 49/4, 49/5. Zagreb, 134-143, 183-191.
Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002) / Urednici Ranko Matasović, Ljiljana Jojić. Zagreb: Novi Liber, 1583.
 Katičić, Radoslav (1981) Kategorija gotovosti u vremenskom značenju glagolskih oblika. In: *Jezik* 1. Zagreb, S. 3-13.
 Krmpotić, Marijan (2001) *Hrvatski jezični priručnik*. Kloštar Ivanić: Agapa, 454.
 Pavešić, Slavko (1971) *Jezični savjetnik*. Zagreb: Matica hrvatska, 449.
 Pešikan, Mitar; Jerković, Jovan; Pižurica Mato (1995) *Pravopis srpskoga jezika*. Novi Sad – Beograd: Matica srpska – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 328.
 Peti-Stantić, Anita (2002) Funkcionalno preslojavanje suvremenoga standarda. In: *Riječki filološki dani*. Rijeka: Filozofski fakultet, 365-374.
 Pranjeković, Ivo (1997) Hrvatski standardni jezik i srpski standardni jezik. In: *Język wobec przemian kultury*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 50-60.
 Simeon, Rikard (1969) *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*: Knj. 1-2. Zagreb: Matica Hrvatska, 1969.
 Simić, Radoje (1998) *Pravopisni priručnik srpskoga književnog jezika*. Priredila Pravopisna komisija. Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, 256.
 Srpski jezik (2006) *Srpski jezik u normativnom ogledalu: 50 Odluka Odbora za standardizaciju srpskog jezika* / Priredili Branislav Brborić, Jovan Vuksanović, Radojko Gačević. Beograd: Beogradska knjiga, 442.
 Stanojčić Živojin, Popović Ljubomir (2002²) *Gramatika srpskoga jezika*: Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole. Beograd – Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Zavod za izdavanje udžbenika, 400.
 Stanojčić, Živojin S. (1967) *Jezik i stil Iva Andrića (funkcije sinonimskih odnosa)*. Beograd: Filološki fakultet, 330.
 Valjevac, Naila (2005) Standardna novoštokavština i jezička situacija u Bosni i Hercegovini. In: *Radovi Instituta za jezik*. Sarajevo, Knj. XVII, 1-110.

Korpusni izvori

Bos-Kor: Korpus bosanskih tekstova na univerzitetu u Oslu: <http://www.tekstlab.uio.no/Bosnian/Korpus2.html>, Stanje 20. avgust 2006.

Branko Tošović

Kro-Korp1: Hrvatski nacionalni korpus: [http:// www.hnk.ffzg.hr/](http://www.hnk.ffzg.hr/), Stanje 20. avgust 2006.

Kro-Korp2: Hrvatska jezična mrežna riznica: <http://riznica.ihj.hr/> – Stanje 20. avgust 2006.

Serb-Korp: Korpus savremenog srpskog jezika na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu: [http:// www.korpus.matf.bg.ac.yu/prezentacija/korpus.html](http://www.korpus.matf.bg.ac.yu/prezentacija/korpus.html), Stanje 20. 8. 2006.

Internet izvori

Zeka 01: <http://kumfather.blog.hr/arhiva-2006-03.html>

Pozdrav-www:

http://forum.gofeminin.de/forum/recherchepersonne/_f314_r982_recherchepersonne-Zdravo-Marja.html

Putom 01- www: [http:// www.kozarskadubica.net/aktuelno/aktuelno20.html](http://www.kozarskadubica.net/aktuelno/aktuelno20.html)

Putom 02- www: ([http:// www.suc.org/news/tanjug/b151100_s.html](http://www.suc.org/news/tanjug/b151100_s.html))